

**Тематичний напрямок роботи: 1. Економічні проблеми сучасного розвитку підприємств та галузей агропромислового комплексу**

**Марчук У.О.**

аспірантка ДВНЗ «Київський  
національний економічний університет»  
науковий керівник: Коцупатрий М.М.

## **ПЕРІОДИЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ**

Потреба власників у повній та достовірній інформації про стан господарської діяльності та результати окремого суб'єкта господарювання пов'язана з необхідністю контролю на рівні підприємства. Внаслідок вивчення практичних та теоретичних основ історії розвитку контролю виникають нові завдання контролю, які зумовлені конкретними умовами господарювання.

Доцільно зауважити, що історія виникнення внутрішньогосподарського контролю майже не представлена у працях науковців.

За історичними джерелами можна стверджувати, що розвиток контролю пов'язаний з виникненням обліку, оскільки саме бухгалтерський облік і його контрольна функція виступає вагомим джерелом інформації для внутрішньогосподарського користування. Контроль на приватному рівні найбільшого розвитку набув у Древній Греції та Римі, а на державному рівні – у Вавилоні, Єгипті та Китаї.

Перші прояви внутрішньогосподарського контролю охоплювали невелике коло господарських операцій з землею та худобою. Він здійснювався не лише за кількістю заготовлених і виготовлених продуктів,

а й за процесом розвитку торгівлі.

Одночасно в такому суспільстві контроль перетворюється на засіб управління і сприяння експлуатації, оскільки він оберігає приватну власність рабовласника. Тому особливого значення в цей період набули державний облік, контроль, ревізія та інвентаризація.

При дослідженні еволюції внутрішньогосподарського контролю варто виділити декілька етапів (таблиця 1).

Таблиця 1.

### Етапи розвитку внутрішньогосподарського контролю

Етапи	Період	Сфера дії
1	2	3
Зародження	4000 р. до н.е. – 1122 р. до н.е.	Налагоджується господарська діяльність. Здійснюється перелік рухомого і нерухомого майна.
Перший	I ст. н.е. – XVII ст. н.е.	Розмежовуються контрольні та облікові функції. Контролери слідкують за фактами шахрайства. З'являється поняття «матеріальна-відповідальність». Вводяться інвентаризаційні описи, спеціальні трактати про контроль обліку та звітності.
Другий	XVIII ст. н.е. – XX ст. н.е.	З'являється подвійна бухгалтерія, що сприяє контролю за збереженням приватної власності. Виділяються основні методи контролю.
Третій	XX ст. н.е. –	Контроль починає виступати як одна з наукових дисциплін. Розробляються

	XXI ст. н.е.	стандарти контролю, створюються закони, щодо проведення перевірки звітності.
--	--------------	--

*Розробка автора*

До початкового етапу слід віднести зародження внутрішньогосподарського контролю. Ще за часів давніх цивілізацій Близького Сходу (приблизно 4000 р. до н.е.) створювалися держави та налагоджувалась господарську діяльність. Щоб враховувати свої доходи та видатки, вони повинні були складати звіти [4, с.70].

Перший етап внутрішньогосподарського контролю пов'язаний з розмежуванням контрольних та облікових функцій, де власне відомі філософи Греції приділяли належну увагу обліку і контролю. Так, Аристотель у “Політиці” чітко розмежував облікові і контрольні функції, причому розглядав ревізію як частину контролю [2, с.62-63]. Це був новий підхід, де вказувалося, що ревізор рівноправний із головним бухгалтером і незалежний від нього [3, с.46].

Наступний другий етап розвитку внутрішньогосподарського контролю почався у період феодалізму, де більшого значення набуває контроль за розрахунками між покупцями і банками, а також за наявністю і рухом торгового капіталу, кредитних і розрахункових операцій між покупцями, лихварями, банками, процесами виробництва і приватною власністю на засоби виробництва [1, с.31]. У цей період виникає подвійна бухгалтерія, яка сприяє отриманню феодалами додаткового продукту, контролю за їх витратами і прибутками, збереженню приватної власності.

Вже у 20 столітті розпочався третій етап розвитку внутрішньогосподарського контролю. У всесвітній практиці необхідність впровадження системи внутрішнього контролю була продиктована гучними скандалами, пов'язаними з викривленням фінансової звітності в таких

компаніях як Enron та Parmalat.

У 1996 році Асоціацією аудиту і контролю інформаційних систем розроблений стандарт «Цілі контролю при використанні інформаційних технологій».

В США у 2002 році прийнятий закон Сарбейнса - Окслі (Sarbanes – Oxley Act - SOX), який регламентує вимоги щодо системи внутрішнього контролю. Окрім закону Сарбейнса - Окслі також слід враховувати прийнятий у 2005 році міжнародний стандарт аудиту (International Standard on Auditing – ISA) № 315 «Розуміння підприємства, його зовнішнього середовища і оцінка ризику вагомих викривлень звітності».

Таким чином, можна підсумувати, що однією з причин недостатнього розвитку теорії внутрішньогосподарського контролю є відсутність єдності, як щодо історичних аспектів розвитку та періодизації, так і в трактуванні поняття. Виходячи із проведеного дослідження ми вважаємо, що внутрішньогосподарський контроль є видом економічного контролю, який здійснює власник.

#### **Літературні джерела:**

1. Данилевский Ю.А., Мезенцева Т.М. Финансовый контроль в отраслях народного хозяйства при различных формах собственности. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 134 с,
2. Кужельный Н.В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции: Практическое руководство. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 143 с.,
3. Пантелеев В.П. Аудит. – Навчальний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 400 с.
4. Пупко Г.М. Аудит и ревизия: Учеб. пособие. – 2-е изд., стереотип. – Мн.: Книжный Дом; Мисанта, 2004. – 429 с.